

УДК 372.881.111.1:004.77

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2024.97.21>

Мороз О. Л.

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: ПРИЙНЯТТЯ ВИКЛИКІВ

У статті вивчається актуальне питання підвищення якості та ефективності освітнього процесу у вищій школі в умовах дистанційного навчання. Визначено такі шляхи організації навчального процесу, які створюють максимально сприятливі умови як для здобувачів вищої професійної освіти, так і для науково-педагогічних працівників та уможливають ефективне функціонування системи вищої освіти з використанням можливостей цифрових технологій та інформаційних систем.

Доведено, що обрання єдиної інтернет-платформи для розміщення електронних навчальних ресурсів, а також єдиної платформи для проведення онлайн-занять дозволяє мінімізувати труднощі та плутанину, спрощує взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу, надає можливість запровадити системний підхід до організації освітньої діяльності з метою забезпечення якості освітніх послуг. Стверджується, що проведення онлайн-занять не може задовільнити всі потреби здобувачів освіти, особливо зараз за умов активного воєнного стану, тому наголошується на необхідності забезпечити можливість навчатися в асинхронному режимі. В статті описано власний позитивний досвід застосування системи управління навчанням Moodle, яка надає широкі можливості для всіх учасників освітнього процесу.

У статті пропонується твердження, що успішний розвиток системи дистанційного навчання без вирішення проблеми підготовки педагогічних кадрів неможливий, а отже викладачам необхідно володіти цифровими навичками, вміти застосовувати відповідні форми й методи роботи, адаптувати навчальні ресурси до онлайн-формату. Пропонується один із способів організації неперервного навчання для викладачів академії в форматі онлайн-курсів на різну тематику. Під час проходження цих курсів викладачі вчаться створювати власні інтерактивні електронні курси з тієї чи іншої дисципліни, діляться досвідом користування додатковими цифровими ресурсами, вдосконалюють цифрову компетентність та навички дистанційного проведення занять, ознайомлюються з новими методами та прийомами роботи зі здобувачами освіти, що дає змогу підвищити рівень педагогічної майстерності.

Ключові слова: дистанційна освіта, професійна освіта, організація освітньої діяльності, якість освіти, освітні виклики, Moodle, онлайн-курси, навчання викладачів.

Освітні пріоритети України зазнають суттєвої системної трансформації залежно від суспільно-політичних подій, що відбуваються всередині країни та за її межами. З початком повномасштабної військової агресії РФ безпекове питання стало чи не єдиним головним завданням для усіх учасників освітнього процесу – від посадовців Міністерства освіти до викладачів закладів освіти. А тому було вирішено перевести освітній процес в найбільш безпечну форму – дистанційну [1, 6]. Сьогодні, попри усі складнощі воєнного часу, освітня система України продовжує функціонувати, здобувачі освіти продовжують навчатися в дистанційній або змішаній формі.

В цьому контексті **актуальним** освітнім пріоритетом стає саме підвищення ефективності та якості надання освітніх послуг, забезпечення максимально сприятливих умов навчання здобувачів. Це потребує сучасного переосмислення суті інформаційного освітнього простору, його проектування та моделювання, переосмислення мети та результатів освіти, змісту та методів навчання, технологій організації навчального процесу шляхом створення відповідних умов для ефективного функціонування системи вищої освіти в Україні з використанням можливостей цифрових технологій та інформаційних систем [7].

Актуальні питання впливу воєнного стану в Україні на систему освіти загалом, та вищої освіти зокрема висвітлюються в дослідженнях, проведених як урядовими установами (МОН України та Інститутом освітньої аналітики), так і окремими науковцями (О. Гнатюк, Є. Ніколаєв, В. Павленко, Г. Рій, З. Шацька, А. Шевчук, І. Шевчук, І. Шемелинець, І. Шумік та ін.). У працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців досліджуються питання дистанційної освіти (О. Войтовська, К. Ковалова, В. Кулешова, В. Саєнко, Н. Сокульська, D. Kem, R. Rajab, J. Fischer, J. Sobotka, J. Selco, M. Habbak). Аналіз наукових джерел свідчить, що більшість дослідників відзначають певне різноманіття принципів організації, побудови та реалізації дистанційного навчання. Психолого-педагогічні проблеми та широка проблематика практичного застосування технологій дистанційного навчання у вищій освіті досліджується в працях низки українських науковців (І. Ляшенко, О. Малінко, Г. Маринченко, Є. Підчасовий, В. Прибилова, С. Сисоєва та інші). У науковому доробку вітчизняних та зарубіжних науковців знаходимо праці, в яких висвітлюється практичний досвід застосування технологій дистанційного навчання (С. Барсук, І. Бец, Ю. Бец, Т. Голуб, В. Кудрявцева, І. Литовченко, В. Лук'яненко, А. Мамедова, Н. Саєнко, О. Фролова, С. Batalá, T. Vej, A. Hari, A. Kundu, L. Nardon, H. Zhang та ін.). Проте наразі малодослідженим залишається питання створення відповідних педагогічних умов підвищення ефективності дистанційного навчання під час воєнного стану в сфері вищої професійної, а саме морської освіти.

Онлайн-освіта, яка стала невід'ємною частиною, а подекуди і єдиною можливою формою організації освітнього процесу для багатьох ЗВО України, успішно впроваджена й продовжує вдосконалюватися і в Херсонській державній морській академії. Півтора навчальних роки функціонування в режимі онлайн виявили низку

викликів, як для викладачів, так і для здобувачів вищої морської освіти і, тим самим, змусили науково-педагогічних працівників ХДМА замислитися над шляхами оптимізації та вдосконалення освітнього процесу, подолання або, принаймні, мінімізації тих труднощів, які виникали під час надання освітніх послуг. Тож метою дослідження є визначення основних організаційних викликів під час надання освітніх послуг у форматі онлайн, опис власного практичного досвіду організації активної взаємодії з курсантами та студентами в умовах дистанційного навчання морської англійської мови та пропозиція шляхів їх подолання/мінімізації.

Одним із найсуттєвіших викликів дистанційного навчання ще під час карантинних обмежень 2020-2022 років була відсутність єдиної інтернет-платформи для проведення навчальних занять. Той факт, що викладачі самі обирали зручні для них технічні засоби дистанційного навчання створював перешкоди та ускладнював навчальну діяльність здобувачів освіти. Це змусило керівництво академії переглянути погляди на управління освітнім процесом, запровадити системний підхід до організації освітньої діяльності задля забезпечення якості освітніх послуг. З цією метою було обрано єдину інтернет-платформу для розміщення електронних освітніх ресурсів, а також єдину платформу для проведення онлайн-занять, що дозволило мінімізувати труднощі та плутанину, спростити взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу. Отож для проведення онлайн-занять вирішено було використовувати систему Zoom. Це відеоконференц-система, яка дозволяє проводити віртуальні зустрічі, конференції та вебінари з будь-якої точки світу, дозволяє зустрічатися за допомогою відео, аудіо та чату. Оскільки Zoom є платною платформою, керівництвом ХДМА було прийняте рішення забезпечити кожного викладача доступом до ліцензійної версії системи для проведення занять з курсантами без перебоїв та обмежень в часі, з можливістю користування всіма існуючими функціями цього електронного ресурсу. Однак, проведення онлайн-занять не може задовільнити всі потреби здобувачів освіти, особливо зараз за умов, коли в країні йде війна і відвідування занять може бути неможливим через оголошення тривоги, відсутність енергопостачання та/або доступу до інтернету, тощо. А значить здобувачі освіти мають бути забезпечені можливістю навчатися в асинхронному режимі. Тож для забезпечення цієї потреби освітнього процесу академія використовує платформу Moodle – відкрите програмне забезпечення для створення і управління електронними курсами та навчанням дистанційно. Платформа Moodle забезпечує здобувачам освіти доступ до навчальних матеріалів, зокрема текстів лекцій, завдання до практичних та самостійних робіт, додаткові матеріали в будь-який зручний час з будь-якої точки світу, надає можливості приймати участь у груповій роботі та спілкуватися з викладачем через повідомлення, чат, форум, тощо. Разом із тим, дистанційне навчання на платформі Moodle надає широкі можливості для викладача, а саме: пропонує інструменти для розробки авторських дистанційних курсів, розміщення навчальних матеріалів (лекцій, завдань до самостійних робіт, презентаційних матеріалів тощо), дозволяє додавати різноманітні елементи курсу, автоматично формувати тести до теми чи до навчального модуля тощо. Можливість доповнення різноманітними плагінами дистанційного курсу дозволяє викладачу для дистанційного навчання використовувати різноманітні сторонні програмні засоби [2, 92]. Кожен учасник освітнього процесу зареєстрований на платформі Moodle, має власний акаунт, доступ до всієї необхідної інформації: навчальні матеріали, робочі програми та силабуси курсів, календар з основними датами та строками подання завдань, проєктів, проходження тестів, тощо. Крім того, на платформі Moodle створено чіткий розклад навчальних занять, в який інкорпоровано посилання на Zoom зали кожного викладача. Це дозволило оптимізувати організаційний аспект проведення навчальних занять, надало змогу курсантам покращити свої навички планування часу, розвивати дисциплінованість та самоконтроль при виконанні певного розкладу.

Ще однією умовою підвищення ефективності та якості освітнього процесу вважаємо його раціональне ведення, відповідно до предметного змісту та форми організації занять, оскільки існує суттєва різниця між проведенням аудиторного заняття та проведенням вебінару, відео лекції, спілкуванням у чаті, тощо [3]. А отже, вважаємо, що успішний розвиток системи дистанційного навчання без вирішення проблеми підготовки педагогічних кадрів неможливий. В умовах організації та проведення освітнього процесу в дистанційному режимі важливо застосовувати відповідні форми й методи роботи, адаптувати навчальні ресурси до онлайн-формату, визначати навчальний матеріал, який здобувачі освіти зможуть опановувати самостійно до заняття, а який опрацюватимуть на занятті (тобто опанувати таку модель змішаного навчання, як «перегорнуті класи»), тощо. Тобто дистанційне навчання потребує постійного використання цифрових технологій та ресурсів, як студентами, так і викладачами. Але, на жаль, на сьогодні виявилось, що на кафедрах існує брак викладачів, які володіють методами дистанційного навчання та мають сформовані навички роботи з комп'ютерною технікою.

Вважаємо, що подолання цього виклику має бути одним з пріоритетних завдань для керівництва закладів освіти загалом, та закладів вищої освіти зокрема. Сформованість цифрової компетентності викладачів це ключова вимога сьогодення, без задоволення якої підвищення якості освітніх послуг є неможливим. А отже керівники закладів вищої освіти мають забезпечити своїх науково-педагогічних працівників можливістю розвивати й удосконалювати свої навички, всіляко мотивувати їх до неперервного самовдосконалення та розвитку. В ХДМА з цією метою було організовано центр неперервної освіти для педагогічних та науково-педагогічних працівників [6]. Онлайн-курси на різну тематику для викладачів організовано, для зручності, також на платформі Moodle, яку було обрано єдиною платформою для створення цифрового освітнього середовища для всіх учасників освітнього процесу в ХДМА. Науково-педагогічні працівники академії мають змогу віддалено у вільний та зручний для себе час пройти онлайн-курси з тем «Розробка електронних

курсів на базі Moodle», «Змішане навчання як інноваційна форма організації освітнього процесу», «Практикум з активних методів електронного навчання», «Практикум з підвищення педагогічної майстерності» та інші. Під час проходження цих курсів викладачі вчаться створювати власні інтерактивні електронні курси з тієї чи іншої дисципліни, діляться досвідом користування додатковими цифровими ресурсами, вдосконалюють навички дистанційного проведення занять та ознайомлюються з новими методами та прийомами роботи зі здобувачами світи. Проходження онлайн-курсів зараховується викладачам як підвищення кваліфікації, вони отримують відповідні сертифікати. Загалом трирічний досвід функціонування центру та підготовчої онлайн-програми для викладачів на основі платформи Moodle довів свою ефективність в процесі удосконалення цифрової компетентності та розвитку цифрових навичок викладачів різних предметних галузей. Викладачі, які приймали участь в цій програмі тепер мають змогу створювати власні онлайн-курси, електронні навчальні ресурси (замість навчально-методичних матеріалів та навчальних посібників, які сьогодні, на жаль, немає можливості друкувати та забезпечувати ними здобувачів освіти [5; 4]), використовувати розмаїття мультимедійних ресурсів, заохочуючи таким чином здобувачів освіти до активного та спільного навчання. А отже, інтеграція платформи Moodle в процес підготовки та підвищення кваліфікації викладачів допомагає мінімізувати ті складнощі та виклики, з якими стикаються викладачі під час використання цифрових інструментів та ресурсів в навчально-педагогічній діяльності.

Таким чином, вважаємо, що створення відповідних організаційних умов здійснення професійної підготовки майбутніх фахівців у онлайн-режимі є важливим та актуальним завданням в мінливій та складній ситуації, що склалася в Україні. Запропоновані нами рішення до деяких з тих викликів, з якими стикаються заклади вищої сьогодні виявилися на практиці дієвими. Чітко організований на базі єдиної навчальної платформи освітній процес, так само як і система підвищення цифрової компетентності та педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників академії, створює комфортні умови роботи як для здобувачів освіти, так і для викладачів і, тим самим, забезпечує якість вищої морської освіти та підвищує ефективність надання освітніх послуг. Чіткі та зрозумілі інструкції, наявність всієї необхідної інформації на єдиній освітній платформі, доступ до якої можна отримати у будь-який зручний час з будь-якої точки світу дозволяє усім учасникам освітнього процесу концентруватися на головному завданні – здобуття/надання якісної вищої морської освіти/освітніх послуг. Але, звісно, це лише один з багатьох аспектів дистанційної освіти, які являють собою виклики та вимагають відповідних змін та рішень, щодо їх усунення. Подальшою перспективою дослідження є вивчення питання підвищення рівня мотивації здобувачів освіти в умовах продовжуваного дистанційного навчання.

Використана література:

1. Вища освіта в Україні : зміни через війну : аналітичний звіт / Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с.
2. Іваницька О., Редько С., Панченко А. Підготовка до дистанційного навчання майбутніх керівників навчальних закладів : психолого-управлінський аспект. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Серія : Педагогічні науки*. Київ. 2016. Вип. 1-2 (46-47). С. 90-95.
3. Ковальчук Т. Дистанційне навчання у закладах вищої освіти : ризики та перспективи розвитку. URL : <https://nubip.edu.ua/node/100731>
4. Кудрявцева В. Ф., Барсук С. Л., Фролова О. О. Базові елементи онлайн-навчання морської англійської мови. *Актуальні проблеми викладання освітніх компонент соціально-гуманітарного спрямування у вищій школі: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 15-16 черв. 2023 р.)*. Херсон : Херсонська державна морська академія, 2023. С. 287-292.
5. Мороз О.Л. З досвіду впровадження електронних навчальних посібників. *Проблеми сталого розвитку морської галузі : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 7 груд. 2022 р.)*. Херсон, 2022. С. 119-123.
6. Advanced training courses for pedagogical and scientific-pedagogical workers, internships, trainings, seminars, webinars, master classes. URL : https://ksma.ks.ua/?page_id=9149&lang=en
7. Voitovska O., Kovalova K., Kuleshova V., Kravchuk O., Moroz O. Distance learning in COVID-19 context. *International Journal of Health Sciences*. 2022. № 6(1). P. 187-195. URL : <https://sciencescholar.us/journal/index.php/ijhs/article/view/3711>

References:

1. Nikolaiev Ye., Rii H., & Shemelynets I. (2023) Vyshcha osvita v Ukraini: zminy cherez viinu. [Higher Education in Ukraine: changes because of the war]. Kyiv : Kyivskyi universytet imeni Borysa Hrinchenka. 94 s. [in Ukrainian].
2. Ivanytska O., Redko S., & Panchenko A. (2016) Pidhotovka do dystantsiinoho navchannia maibutnykh kerivnykiv navchalnykh zakladiv : psykholoho-upravlinskyi aspekt. [Preparation of the future educational establishments managers for the distance learning: psychological and managerial aspect]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka. Seriia : Pedahohichni nauky*. Vol. 1-2 (46-47), P. 90-95 [in Ukrainian].
3. Kovalchuk T. Dystantsiine navchannia u zakladakh vyshchoi osvity: ryzyky ta perspektyvy rozvytku. [Distance Learning in Higher Educational Establishments: risks and perspectives]. URL : <https://nubip.edu.ua/node/100731>
4. Kudriavtseva V., Barsuk S., Frolova O. (2023) Bazovi elementy onlain-navchannia morskoi anhliskoi movy. [Basic elements of Maritime English online teaching]. *Actual Problems of Teaching Educational Components of Social and Humanitarian Sphere in Higher Education : Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference* P. 287-292. Kherson : Kherson State Maritime Academy [in Ukrainian].
5. Moroz O. (2022) Z dosvidu vprovadzhennia elektronnykh navchalnykh posibnykiv. [Electronic course books introduction (an empirical perspective)]. *Problems of Sustainable Development of the Maritime Industry : Proceedings of the II International Scientific and Practical Conference*. P. 119-123. Kherson [in Ukrainian].

6. Advanced training courses for pedagogical and scientific-pedagogical workers, internships, trainings, seminars, webinars, master classes. URL : https://ksma.ks.ua/?page_id=9149&lang=en
7. Voitovska O., Kovalova K., Kuleshova V., Kravchuk O., Moroz O. (2022) Distance learning in COVID-19 context. *International Journal of Health Sciences*. № 6(1). P. 187-195. URL: <https://sciencescholar.us/journal/index.php/ijhs/article/view/3711>

O. Moroz. Professionally-oriented communicative training of future seafarers in the framework of distance learning: accepting the challenges

The paper is aimed at exploring the urgent issue of teaching and learning quality and efficiency improvement in the sphere of higher education in the framework of distance learning. The ways of academic process organization proposed in the paper are proved to create the most favourable conditions both for students and teachers and enable the efficient higher education system operation under the condition of digital technologies and information systems capabilities implication.

It is proved that the selection of the unified Internet platform for electronic educational resources allocation as well as the unified single platform for online lessons allows for the mitigation of challenges and confusion, simplifies the cooperation between all the participants of the teaching – learning process, enables the possibility to introduce the systematic approach to the academic activity organization aimed at the provision of the educational services quality improvement. It is declared that the online lessons conduct by itself cannot meet all of the students' requirements, especially nowadays under the conditions of active military actions and that is why the need to provide for the opportunity to study in the asynchronous mode is of particular importance. The paper describes own positive experience of the learning management system Moodle application. The system provides wide range of opportunities for all of the education process participants.

It is declared in the paper that the successful development of the distance learning system is impossible without qualified teaching staff preparation, i.e. teachers need to have digital skills, to be able to use appropriate teaching methods, to adapt educational resources to the online format. The paper suggests one of the ways to organize online continuous training for academy teachers in the format of e-courses in various topics. These e-courses allow teachers to learn and practice to design their own interactive subject e-courses, to share the online teaching experience and experience of digital resources use, to improve their digital competency and distant teaching skills.

Key words: distance learning, professional training, academic process organization, quality of education, educational challenges, LMS Moodle, online courses, teachers' training.

УДК 378.016:78.07.2(09)

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2024.97.22>

Науменко І. В., Стребкова Д. В.

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті висвітлюється сутність поняття концертмейстер, розглядаються шляхи становлення професійної діяльності концертмейстера, характеризуються основні якості зазначеної професії в контексті модернізації музично-педагогічної освіти. Виявлено, що концертмейстерська діяльність є невід'ємним складником музичної освіти. Наголошується на унікальності концертмейстера, що проявляється в його можливості акомпанувати виконавцям різних формацій, зокрема солістам (вокалістам, інструменталістам), вокальним чи інструментальним ансамблям, хоровим колективам. Досліджено історичні етапи еволюції концертмейстерської діяльності. Зазначено, що мистецтво супроводу на музичних інструментах з'явилося у той час, коли ритмічні удари супроводжували ритуальні танці та пісні первісних народів. Акомпанування на різних музичних інструментах зароджувалося з імпровізаторських здібностей музиканта. Мистецтво акомпанементу розглядалось як вміння імпровізувати на будь-якому інструменті, що забезпечувало певну професійну універсальність. У сучасній музичній педагогіці серед якісних особистісних характеристик концертмейстера виділяються моральні якості, широкий культурний світогляд, комунікативність, психологічна інтуїція, взаємодопомога, партнерська творчість. Серед професійних якостей концертмейстера визначаються ґрунтовні музично-теоретичні знання, наявність педагогічних і музичних здібностей, розвиненість умінь та навичок у методичній і виконавській сферах, майстерність виконання музичного твору, психолого-педагогічна готовність, узгодженість виконанням своєї партії з партією соліста. Визначаються взаємозв'язки між концертмейстерсько-педагогічною, акомпаніаторською, творчо-виконавською діяльністю. Особливого значення надається психологічній складовій професійної діяльності концертмейстера. Зазначено, що його психологічна готовність має значний вплив як на успішність процесу роботи у різних формах творчої співпраці, узгодженість виконання мистецького продукту, так і на кульмінаційний момент, а саме, концертний виступ.

Ключові слова: концертмейстер, професійна діяльність, мистецтво супроводу, піаністична майстерність, виконавські вміння.

Професія концертмейстера вважається однією серед найпоширеніших професій музикантів. У мистецькому середовищі зазначена професійна діяльність займає важливе місце і залишається доволі затребуваною. Концертмейстерська діяльність – це мистецтво акомпанементу, яке є невід'ємним складником музичного виконавства та, зокрема, музичної освіти. Це мистецтво «вимагає високої музичної майстерності, художньої